

(Liedgren, sid. 239, Lindquist, sid. 143 not 2 f.), Jagh wil eder qwäda aff Hiertans Grund ..., också i Manuale 1668 (Liedgren, sid. 239), Uthan ey Herren medh oss står ..., en översättning från Luthers Wår Gott nicht mit uns ... i Ett Nytt Manuale, 1665, (Liedgren, sid. 225), O, Herre Gudh, wij lofwe tigh och prijse ..., i Ett Nytt Manuale, 1665 (Liedgren, sid.

236), måltidspsalmen: Herre Gudh, tigh wij nu prijse ... i samma Manuale (Liedgren, sid. 260), Styrck migh, Herre Gudh och giff godt modh ... i Manuale 1665 och Manuale 1668 (Liedgren, sid. 236, Lindquist, sid. 143 not 2 f.), För thenna dagh så nådeligh... i Manuale 1665 och Manuale 1668 (Liedgren, sid. 234, Lindquist, sid. 143 not 2 f.).
David Lindquist.

Recensioner.

Liturgik.

A. O. T. *Hellerström: Liturgik. 2:a uppl. Stockholm 1940. 504 s. Pris häft. kr 10:—; inb. kr. 12:—.*

Anmälarer besökte en gång Danderids prästgård vid den tid, då organistexamen avlägges vid Musikaliska akademien. Läraren i ämnet liturgik, kyrkoherde Hellerström, var just sýselsatt med att utarbata frågorna för det skriftliga provet. Han lät mig taga del av dem. Det var omöjligt att icke intagas av den uppriktigaste aktning. Kunde examinanderna någorlunda tillfredsställande besvara dessa frågor, måste undervisningen vara synnerligen effektiv. Tyvärr fick jag icke se svaren. Om H:s förhoppning att svaren, liksom tidigare år, skulle bliva goda, gick i uppfyllelse, tillkommer hedern honom själv. Och det i första rummet såsom författare till den förträffliga lärobok i liturgik, för vilken den svenska kyrkan icke kan vara honom nog tacksam.

Första upplagan av H:s liturgik utkom för 8 år sedan. Det är ett glädjande tecken att redan nu en ny upplaga blivit nödvändig. På sitt sätt vittnar detta om ökad förståelse för

betydelsen av liturgisk kunskap hos dem som skola tjäna i Herrens hus.

Den nya upplagan återger i allmänhet den gamlas text i oförändrat skick. Samma goda egenskaper som utmärkte den gamla — klarhet, vederhäftighet, sakrikhet — återfinnas därför även i den nya. Åtskilliga betydelsefulla och delvis ganska omfångsrika tillägg ha emellertid gjorts. De viktigaste äro av den betydelse att de icke få förbigås ens i en kortfattad anmälan. Först må nämnas de förtjänstfulla översättningarna av viktigare liturgiska texter, som infogats i framställningen av Mässans historia. Detta försök att göra boken icke blott till en liturgisk lärobok kan icke nog lovordas. Även om det stora behovet av en dylik läsebok ingalunda härmed kan anses avhjälpt, har dock ett första steg i riktning mot detta viktiga önskemåls förverkligande tagits. Möjlighet att studera liturgiska texter måste finnas; annars får även den bästa lärobok något torrt och dött över sig. Först vid ett studium av texterna själva öppnas liturgiens rika källor.

Berömvärt är ock att författaren betydligt utvidgat och fullständigat redogörelsen för den orthodoxa mässan.

Denna är genom sina många sköna detaljer värd en närmare bekantskap, även om den som helhet på oss verkar förvirrande genom sin rikedom och svåröverskådlig het. Tyvärr äro textproven här — väl av utrymmesskäl — alltför knapphändiga och fåtaliga.

Sedan förra upplagan utkom ha vi fått ny psalmbok och ny koralbok. Detta har medfört en grundlig omgestaltning av kapitlen om den evangeliska psalmen och koralen. Författarens försök att trots begränsat utrymme sträva efter största möjliga fullständighet torde dock ha gjort dessa avdelningar oskäligt tunga. Som de stå där äro de utomordentligt värdefulla i all sin lexikaliska knapphet. De äro förträffliga att ha till hands som uppslagsbok. Men det skulle utan tvivel mera tjäna arbetets huvudsyfte — att vara en lärobok för präster och kantorer — om författaren inskränkt materialet och strävat efter att åstadkomma en mera njutbar läsning. Framhållas må den tacknämliga bibliografiska avdelningen å ss. 437—459.

En avdelning som äger författarens särskilda intresse är den gregorianiska sången. Hans kärlek till denna har tagit sig uttryck i att sidantalet som ägnas denna är nästan dubbelt så stort som i första upplagan. Att framställningen i hög grad vunnit härpå är otvivelaktigt. Den utgör nu en både omfattande och vederhäftig handledning i kyrkans speciella sång. Med hänsyn till den publik för vilken denna del av boken närmast är avsedd hade det dock kanske varit lyckligare, om författaren i större utsträckning försökt att arbeta med svenskt textmaterial.

En nyhet må ytterligare med största erkännande omtalas. På sexton i texten insprängda blad äro sammanförda 66 i stort sett väl valda och ytterst

instruktiva bilder. I ett och annat fall hade man dock önskat något annat. Nog hade man t. ex. kunnat få någon roligare representant för pluviatet än den ovanligt torra och fantasilösa biskopsskruden i Skara.

Någon detaljgranskning skall icke här företagas. Som slutomdöme må blott tilläggas att när man tänker tillbaka på gamle Ullman kan man icke underlåta att avundas dem som redan medan de äro unga få Hellsströms Liturgik i händerna.

Knut Peters.

För kör.

Från Nordiska musikförlaget.

Veni redemptor gentium i äldsta kända form samt i fyra sättningar fr. 1500-talet. —: 15.

M. Praetorius: O Gud, som även räckt din hand (efter en visa av J. Steuerlein 1588). —: 15.

—: Ett barn är fött i Betlehem. —: 10.

Gläd dig, o kristenhet. 3-stäm. kör (dam). —: 10.

Edvin Solem: Kyrie. —: 25.

A. Runbäck: Kantat på Den helige Mikael's dag eller Ungdomsdag. Texten sammanställd av K. Peters.

—: Kantat för minnesgudstjänst, Alla Helgons dag eller jordfästning. Texten sammanställd av K. Peters.

Av den gamla ambrosianska hymnen *Veni redemptor gentium* (=sv. ps. 58) — möjligen den äldsta koralmelodien i vår koralbok — har sammanställts dels Erfurtersångbokens av 1524 melodiavfattning och dels tre körsättningar från 1500-talet, nämligen ett bicinium av G. Helder, en fyrstämmig kantionalssats ur den kyrkomusikhis-

toriskt berömda koralsamlingen från 1586 av Lucas Osiander samt en förnämlig polyfon sats, likaledes fyrstämmig, av B. Resinarius. Med de förslag till utförande av överhoppade verser (unison dam- resp. manskör, tutti med orgel; även en orgelkorall föreslås infogad) som givas, erhåller man av det hela en quasi koralkantat över den lilla fina jul-(egentligen advents-)korallen. Det uppväckes emellertid på nytt en önskan om en svensk översättning, som närmare ansluter sig till den tyska texten, även ifråga om rytmen. Som det nu är, kan textunderläggningen varken i Helders eller Resinarii satser kallas tillfredsställande.

Av Praetorius föreligger två saker, en vacker och lättjungen fyrstämmig hymn. »O, Gud, som även räckt din hand» och en 2—3-stäm. sats till den gamla Puer natus (= koral 67) med originaltexten översatt av Seth Svanholm. Denna sak lämpar sig särskilt för barnröster, gärna med instrument, t. ex. blockflöjter, violiner, som stödja sångstämmorna eller själva utföra någon eller några av dessa. Sången torde vinna på att sjungas ett tonsteg högre än den här noterats.

Liksom den senare av Praetorius-sakerna är även »Gläd dig, o kristenhet» hämtad ur De Ungas Hymnarium. Det är en melodi från 1400-talet, som bearbetats bra (av vem?) för en och tre lika stämmor (närmast barnkör).

Ifråga om Edvin Solems Kyrie ligger det nära till hands att anmärka på det som *icke* finns. Därigenom att endast första delen av den tredelade kyrietexten tonsatts, ger nämligen den i övrigt goda satsen med sina diatoniskt förda stämmor och sin doriska hållning intryck av en musikalisk torso.

Runbäck utger två nya miniatyr-

kantater med texterna sammanställda av Knut Peters. Den för den hel. Mikael's dag avsedda bygges upp kring en mikaelspsalm ur den finska psalmboken till mel. 12 i vår korallbok. Denna mel. bearbetar Runbäck för blandad 4-(5-)stämmig kör med c. f. i tenorstämman. Tonsatta bibeltexter för unison damkör, unison manskör och 4-stäm. kör inleda och interfoliera korallverserna. Kantaten mynnar ut i sv. ps. 214: 2—4 såsom församlingssång (= predikstolspsalm). — Den andra kantaten är avsedd för Alla Helgons dag men är även lämplig vid minnesgudstjänst eller begravning. Sv. ps. 599: 5—7 är satt för trestämmig blandad kör men kan även utföras av unison barnkör, allt med eller utan orgel. Vers 7 kan även utföras som församlingssång. Mellan verserna sjunger en eller några mansröster utan orgel två bibeltexter: 1 Kor. 2: 9 och Upp. 3: 5. Om båda kantaterna kan samma omdöme givas som om de föregående runbäckska småkantaterna: de äro tekniskt anspråklösa saker som tillfredsställa den liturgiskt anspråkfulle kyrkomusikern.

Från Kyrkosångsförbundets förlag, Uppsala.

Georg Forster: (Nürnberg 1541)

Du som oss frälst ur syndens band (sv. ps. 126). 3-stäm. barnkör. Kr. 0: 15.

V. Söderholm: Ack, hjärtans ve.

Koralmotett för barnkör a cappella. Kr. 0: 15.

—: Halleluja för barnkör a cappella.

Kr. 0: 10.

De båda barnkörsmotetterna stamma från till tiden vitt skilda men i stilen nära förbundna komponister. Den förra är en bearbetning av den tyska korallen: »Wo Gott zum Haus nicht gibt sein Gunst» med c. f. i

överstämman. Som text har sv. ps. 126:1 och 4 underlagts. Söderholms »motett» över sv. ps. 98:1 med koralen i mellanstämman är likaledes en liten verkligt fin sats. (Primparallellen mellan 1:sta och andra stämmorna i sjätte takten är väl notstickarens verk). Detsamma gäller det motto-betonade Halleluja, en trestämmig primkanon med en icke »kanoniserad» mellandel. Den påminner något om Telemanns kanonstycken.

Från Förlag Viktor Norberg, Västerås.

Torsten Hägg: Herre, förbarma dig och Påskhymn. Båda för bl. kör.

V. Söderholm: Mässa för barnkör a cappella.

—: *Helige Fader. Koralmotett för barnkör a cappella.*

—: *Vi tacke dig, o Jesu god. Koralmotett för trestäm. kör a cappella.*

Häggs kompositioner tillhöra, ehu-ruvål någorlunda nyskrivna, det gångna och numera, ack, så fjärran liggande 1800-talet. Vare sig den känsliga kyriesatsen eller den hurtfriska påsksången är sådant, som nu äger tryck- eller spridningsvärde. Det förvånar, att detta så märkligt ideellt inställda förlag vill lägga ned kostnader på kompositioner av sådan art.

Valdemar Söderholm, numera känd som god kyrkokomponist, har på detta förlag fått i tryck en Mässa och en koralmotett, båda för barnkör. Mässan, som är fyrsatsig (Kyrie, Gloria, Credo, Agnus Dei), bygger på gregorianska eller närbesläktade temata. Till Herre, förbarma dig har tonsättaren hämtat sitt tema från missalets f-mollkyrie i andra (fjärde) serien, gloriatemat ur tredje serien och agnus deimelodien från passionstiden

(det gamla svenska agnus dei dominicale). Credosatsen är en bearbetning av melodien »Vi love dig, o store Gud» till Bengt Jonzons trospsalm sv. ps. 27. Stilen är genomgående den från Söderholms närmast föregående körsaker kända: konsekvent lineär sats, traditionsfri och personlig uppfattning och gestaltning. — »Nutida» och god är även den lilla koralmotetten »Helige Fader» (sv. ps. 28). Melodien sjunges i första versen unisont med en mera flytande rytm än koralbokens, en rytm, som bättre bär fram textorden. Andra versen är tvåstämmig, tredje trestämmig med koralen i sopran II. — En annan koralmotett av litet format är »Vi tacke dig, o Jesu god» för blandad trestämmig kör. Söderholm har även här i första (tredje) versen ledigt och behärskat kontrapunkterat c. f. (i sopranstämman) med självständigt förda melodilinjer för alten och mansstämman. Mellanversen är tvåstämmig (damröster).

Från Sveriges Körförbunds Förlag.

Sven Blohm: Mässa för blandad kör. Kr. 0:90.

En a cappella-körmässa hör inte till de vanligare produkterna inom svensk kyrkomusikalisk alstring. Det är därför med ett visst intresse man tar del av föreliggande verk, komponerat 1931. Det omfattar de sedvanliga mässdelarna, dock icke Benedictus och Osanna. Kyriet har en klar formell uppbyggnad men något motiviskt kontrapunktarbete förekommer icke. Altstämman »intonerar» alla tre delarna med en och samma melodi, som emellertid icke upptas till bearbetning i de andra stämmorna. Satsen verkar något enahanda i sin ackordfigurativa skenpolyfoni. Gloria- och Credo-sat-

serna behandla endast textbegynnelsen av respektive mässdelar. De äro båda mera kontrapunktiskt utformade. I Gloria blir det imitativt införda temat föremål för omvändning med tillhörande förarbetning i senare delen. Credosatsens tema, vilket liksom i Gloria intonas av basstämman, kommer mot satsens slut med god verkan i förstoring i sopranstämman. Sanctus sjunges larghetto och begynner pp. Textstället: »Hela jorden är full av hans härlighet» tages dock un poco moto och forte. I sista satsen (Agnus Dei) går tankarna osökt till Moréns »O Guds Lamm» för damkör och orgel, som har liknande motivval och håller sig inom samma stämningssfär.

Som helhet ger mässan med sin välvärdade stämföring ett väl icke överväldigande men dock otvetydigt gott intryck av de satstekniska kunskaper, som tonsättaren förvärvat under sina studier för prof. Ernst Ellberg, vilken kompositionen är tillägnad. Den är emellertid samtidigt såpass akademisk och traditionell — några personliga tonfall kunna knappast spåras — att man svårligen entusiasternas därav. När tonsättaren skaffat sig en personligt färgad stil och en ej alltför ringa dristighet i motivutmejsling och stämföring, torde han med sina teoretiska kunskaper kunna åstadkomma verk, som ha ännu större värde.

Rqu.

För solosång.

Oskar Lindberg: Snabbt jagar stormen våra år. N. Musikförl. Kr. 2:—.

Hugo Melin: Tre hymner för sång och piano. V. Norberg, Västerås. Kr. 2:—.

Nat. Svanholm: Solosånger ur svenska psalmboken. Viktor Norberg, Västerås.

Den numera välbekanta Karlfeldtdikten har tydligen blivit omtyckt av våra komponister. Oskar Lindbergs musik är den fjärde till denna dikt, som på kort tid kommit i anmälares hand. Den uthärdar givetvis konkurrensen utan att fördenskull vara anmärkningsvärd. Såsom varande ett alster av Lindberg bär den sina spår av den bekanta dalatonen och som alltid är det även här ett stycke levande musik den uppskattade tonsättaren åstadkommit. För en därtill skickad romanssångare är den säkert en tacksam uppgift.

Av de båda häftena på Norbergs förlag torde Hugo Melins vara det bättre. Till tre Liedgrendikter — numera ps. 267, 532 och 533 i sv. psalmboken — har han skrivit en musik, som utan att kunna benämnas kyrklig dock genom sin äkthet i tonfallen får sitt värde och kan göra ett bruk därav som religiös hemmusik befogad. Sångerna av Nat. Svanholm äro däremot, möjligen med något undantag, av ringa musikaliskt värde.

C. E. R.

Kyrkokonst.

Oscar Doering: Kristna symboler översättning av Frithiof Dahlby, Stockholm. Saxon & Lindström. Kr. 3:—.

För några år sedan recenserades i denna tidskrift Doerings lilla handledning, Christliche Symbole. Den har nyligen överflyttats till svenska, och vi ha därigenom fått en handbok i kristen symbolkonst, som säkert länge saknats. I denna gestalt framträder det specifikt katolska i framställningen och samtidigt uppenbaras bristen

på evangeliskt-lutherskt material från senare tid. Översättaren har dessutom i sin strävan att förkorta den tyska texten företagit strykningar, som icke alltid varit lyckliga. I listan över helgonattribut ha ett och annat svenskt helgon fått komma med, men inte på långt när alla. Fortfarande står därför önskemålet kvar om utgivandet av en handledning i ämnet där inte bara symbolerna behandlas utan hela det teologiskt betingade stoffet i vår svenska kyrkliga konst.

Bengt Cnattingius.

De medeltida målningarna i Säby kyrka. Försök till tolkning av Sigurd Pira. Tranås 1940. Kr. 1:50.

De vid en restaurering av Säby kyrka framtagna kalkmålningarna från medeltidens slut ha i en vacker skrift av landsfiskal Sigurd Pira fått en förträfflig uttolkning. Pira beskriver de rätt sparsamma figurscenerna, vilka återge scener dels ur Genesis (skapelsen och syndafallet) dels ur Jesu liv. I urvalet av dessa bilder saknas

händelserna ur Jesu barndomshistoria; istället skildras Jesu frestelse, bespisandet m. m. samt vidare deesis, Mikael, Jungfru Maria, Nådastolen samt diverse helgon. I korvalvet ses korsfästelsen samt återigen helgon och Maria i rosenkrans. Att ur detta bildschema framställa det teologiska innehållet är icke lätt — målaren tycks ha varit rätt mycket lämnad på egen hand. Pira anser målaren vara att söka bland Vadstena klostrets konstnärer och föreslår Nicolaus Haqvini. Därmed har förf. kommit rakt in i ett aktuellt forskningsområde, som flera forskare med skygg försiktighet nu börja närma sig. Anmälaren ställer sig t. v. avvaktande och erinrar blott, att Ugglas' viktiga uppsats, »Till Vadstena klostrets konsthistoria», undgått förf. och därmed de viktiga monumenten i birgittinskt måleri, altarskåpet från N. Fågelås och kalkmålningen i nunnornas refektorium i Vadstena kloster, som båda äro av högre kvalitet. Till samma verkstad som Säby målningar höra troligen de nyupptäckta kalkmålningarna i V. Ny kyrka, norr om Motala.

Bengt Cnattingius.

Meddelanden.

Val. Till innehavare av förenad tjänst ha utsetts:

i Revsund, Jmtl., Allan Asberg, Skärplinge, i Ytferenhörna, Srm., David Wiberg, i Himmata, Vstm., L. Andrén, Linzesberg, i Lannaskele, Jönk., S. Segrén, Torpa, i S. Solberga, Jönk., C. O. Hagstål, Sjöås, i Helgum, Vnrl., Erik Häggström, Ydre, i Sjöås, Kron. L. Norén, Tävelsås, i Hedemora, Bengt

Sterner, Stockholm, i Torpa, Östg., Alf Hellman, i Odensvi, Klm., Hilding Hedgren, Gräve, i Mörlunda, Klm., Karl Karlsson, Bottnaryd, i Vissefjärda, Klm., A. Welin därstädes, i Salem, Sth., Bertil Olsson, Södra Vi, i Arboga, Väst., F. Pihl, Lohärad, i Härlunda, Skb., Hilding Bernhard Henriksson, Ormesberga, i Tingstäde, Gotl., Elsa Selinius, Piteå, i Stenstorp, Skb., Bengt